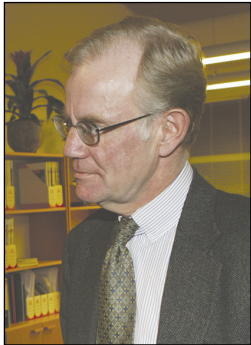

Skráning krabbameina

Jóhannes
Björnsson

Lýðgrunduð (population-based) skráning illkynja meinsemda er forsenda þess að fylgja megi eftir breytingum sem verða á nýgengi krabbameina, þannig að meðal annars megi draga ályktanir um orsakabætti þessa sjúkdómaflokks. Krabbameinsskrá Krabbameinsfélags Íslands var stofnuð 10. maí 1954. Framvirk skráning nýgreininga hófst 1. janúar 1955, og hafa, þegar þetta er ritað, ríflega 32.000 sjúkdómsgreiningar verið skráðar. Heimtur og nákvæmni í skráningu krabbameina hérlendis eru af augljósum ástæðum auðveldari en víðast hvar annars staðar, en árlega nýgreinast á Íslandi ríflega 1100 illkynja meinsemdir. Skilgreining skrárinnar er um tvennt sérstök. Í fyrsta lagi er þeirri reglu fylgt, eins og víðast annars staðar, að grunnfrumukrabbamein (carcinoma basocellulare) í húð eru ekki skráð, en gróflaga áætlað greinast rúmlega 200 þessara æxla hérlendis á ári hverju. Vafalaust má deila um þessa ráðstöfun, en sárasjaldgæft er að æxli þessarar gerðar meinverpist, þótt slíkt sé þekkt. Í öðru lagi hefur Krabbameinsskrá KÍ frá upphafi tekið með góðkynja æxli í heilabúi, þar með talið heilabastæxli (meningioma), en á Íslandi greinast árlega um það bil 20 sjúklingar með æxli þeirrar gerðar. Margar erlendar krabbameinsskrár fara eins að. Rétt er að hafa þessar tvær undantekningar í huga þegar rætt er um tölfræði krabbameina á Íslandi en þær breyta þó engu um innihald og notagildi skrárinnar.

Auk nokkurn veginn fullkominna heimta er íslenska krabbameinsskráin að ýmsu leyti sérlega vönduð. Vefjagreiningar liggja að baki meira en 95% færslna í skrána, en það er hærra hlutfall en annars staðar. Sérmenntað starfslíð skrárinnar fer yfir hverja sjúkdómsgreiningu og viðkomandi vefjasýni eru endurskoðuð ef þurfa þykir. Krabbameinsskráin er að auki unnin í nánú samstarfi við Landlækniseimbættið og Hagstofu Íslands, sem sér um færslu dánarvottorða. Í ljósi alls þessa er óhætt að fullyrða, að íslenska krabbameinsskráin sé óvenju nákvæm og fullkomin. Notagildi hennar er augljóst, sérlega þegar kannaðar eru nýgengisbreytingar í rás tímans, en þær tengjast aftur orsaka- eða umhverfisþáttum, sem oft geta verið torræðir. Má þannig nefna til aukna tíðni sortuæxla (malignant melanoma) meðal íslenskra flugmanna þar sem ástæðurnar virðast

engan veginn augljósar (1). Sömuleiðis hnikun innan æxlisflokka, til dæmis þá staðreynd, að hlutfall Hodgkin's sjúkdóms af eitilsarkmeinum (malignant lymphoma) hefur farið stöðugt lækkandi hérlendis undanfarna tvo áratugi (2). Samkeyrsla ættargrunna við Krabbameinsskrá hefur og leitt í ljós ættarknippun krabbameina sem hingað til hafa talizt með öllu óskyldir sjúkdómar (3).

Krabbameinsskrá varð fimmtug árið 2004. Í tilefni þess gaf Krabbameinsfélag Íslands út, og hefur til sölu, ritið Krabbamein á Íslandi, sem Jón Gunnlaugur Jónasson, yfirlæknir Krabbameinsskrár, og Laufey Tryggvadóttir framkvæmdastjóri ritstýrðu. Auk þess að rekja sögu krabbameinsskráa á Íslandi og annars staðar, fjallar ritið um aðferðafræði við krabbameinsskráningu, tölfræðinotkun og svo framvegis. Sá hluti bókarinnar er þó athyglisverðastur sem tekur til mismunandi æxlisþópa, flokkaðra eftir upprunalíffæri. Hér er fyrir hvern æxlisflokk fjallað um æxlið sjálf, orsakir og áhættuþætti, einkenni, greiningu og meðferð. Sömuleiðis eru tilfærðar tíðnitölur, þar með talið nýgengi, dánartíðni og 5 ára horfur. Framsetningin er einföld og auðskilin, þannig að leikmenn geta lesið þennan hluta bókarinnar sér til gagns. Engu að síður er hvergi hnikað frá fræðilegri nákvæmni. Sá sem þetta ritar nýtir sér þessa bók í daglegu starfi og hikað ekki við að mæla með henni við alla lækna, því öll komum við með einhverjum hætti að greiningu, meðferð og umönnun krabbameinsveiks fólks. Þótt bókin nýtist helst læknum og starfslíði annarra heilbrigðisstétta, er óhætt að mæla með henni til almenningsfræðslu. Rétt er þó að hafa ætíð í huga þann fyrirvara, að tölfræði tekur til hópa sjúklinga, en sjúkdóm hvers og eins, þar með taldar horfur, verður að túlka með tilliti til hvers sjúklings og sjúkdóms hans.

Heimildir

1. Rafnsson V, Hrafnkelsson J, Tulinius H. Incidence of cancer among commercial airline pilots. *Occup Environ Med* 2000; 57: 175-9.
2. Agnarsson BA. Non-Hodgkin's lymphoma og Hodgkin's sjúkdómur á Íslandi 1989-1997. Tíðni og dreifing æxla. (Ráðstefna SKÍ um krabbameinsskráningu á Íslandi, 20.-21. marz 1998.)
3. Amundadóttir LT, Thorvaldsson S, Guðbjartsson DF, Sulem P, Kristjánsson K, Gulcher JR, et al. Cancer as a Complex Phenotype: Pattern of Cancer Distribution within and beyond the Nuclear Family. *PLoS Med* 2004; 1: 229-36.

Höfundur er meinafræðingur á Landspítala.